

Rezultatele cercetărilor periegheticice la situl traco-getic Saharna Mare

În toamna anului 2001 Expediția Arheologică a Universității de Stat din Moldova susținută finanțat de Institutul Român de Tracologie, a întreprins un șir de prospecții de teren la obiectivul arheologic Saharna Mare. Investigațiile arheologice de amploare întreprinse la acest monument arheologic încă în anii '46-48 de către G.D. (Смирнов, 1949, c.93-97), au rămas în mare parte inedite, până nu demult (Arnaut, 2000, p.93-103), fiind prezentate sumar într-un șir de publicații. Încercările unor cercetători (Уварая, Левинский, 1994), de a stabili caracterul straturilor culturale în incinta cetăților Saharna Mare și Saharna Mică, cât și mai multor monumente arheologice din imprejurimile microzonei Saharna, nu au completat substanțial gradul de cunoaștere deja existent a acestor monumente arheologice.

Așezarea fortificată Saharna Mare se află pe un promontoriu înalt cu laturile de nord și est abrupte, formate de două defileuri adânci și prăpăstoioase, unite în extremitatea de vest a satului Saharna. Cetatea este amplasată la marginea unui promontoriu ieșit din terasă în formă de triunghi, cu colțul rotunjit, la aproximativ 2 km spre vest de satul Saharna, lângă locul numit de localnici "la Odaia" unde se află actualmente gospodăria mănăstirii. Din partea de vest și sud-vest promontoriul a fost înălțiat de o linie defensivă compusă din val de pământ, bine sesizat la suprafață cu un sănț adjacente. Astfel incinta așezării fortificate se estimează la aproximativ 6 ha. În plan linia de apărare reprezintă o curbă. Pe partea exterioară, la mijloc și la flancuri ea este delimitată, de către o construcție de tip bastion ieșite în afară cu 20-30 m. În partea centrală a valului bastionul se deosebește de celelalte prin dimensiuni, fiind mai impunător, depășind înălțimea valului de apărare, avansând înainte cu 70 m. Valul de apărare se ridică la 3,5 m înălțime de la nivelul actual de călcare. Lungimea valului constituie 300 m. Lățimea sănțului adjacente – 13 m, adâncimea – 1,5 m.

Cu scopul de a relua investigațiile la acest important obiectiv arheologic, s-au trasat trei prospecții de teren în diferite sectoare a sitului Saharna Mare. Dat fiind faptul, că informațiile despre situația stratigrafică a incintei cetății provin cu precădere din partea centrală și extremitățile de sud-est și sud-vest, prospecțiunile de teren, în anul 2001 au fost trasate în extremitatea de nord, est și sud a cetății. Aceasta se explică prin lipsa oricărui indiciu despre caracterul straturilor culturale din aceste zone a monumentului.

Secțiunile prezintă tranșee dreptunghiulare cu lungimea de 10 m și lățime

înălțimea de 1 m, orientate cu latura mare pe axa nord-sud. Secțiunea № 1 a fost trasată în partea de nord a cetății și se află la distanță de 52,5 m de la colțul de nord-vest și stela de granit din centrul cetății. Colțul de sud-vest a Secțiunii № 2 este situat la o distanță de 168,5 m sud de stela. Secțiunea № 3 a fost trasată în sectorul de sud-est a așezării fortificate. Colțul de sud-est al secțiunii se află la 79 m depărtare de extremitatea de sud a promontoriului. Colțul de nord-vest a secțiunii este situat la 122 m la sud-est de la stela monumentală din centrul cetății.

Depunerile culturale de sol ating grosimea de 1,6 m în partea de nord a cetății, 0,40-0,65 m în extremitatea de sud și 1-1,2 m în zona de sud-est. Solul era compus din cernoziom de culoare neagră și cenușie, uneori în amestec de piatră și pietris, lut sau cenușă cu lut ars.

La o adâncime de 132 cm de la suprafața actuală de călcare în Secțiunea № 3 a fost descoperit complexul Nr. 1. În plan complexul este reprezentat de două gropi suprapuse (fig. 4, 3). Una în partea de sud are în plan formă rotundă cu diametrul de 120 cm. În profil este în formă de clopot cu adâncimea de 62 cm și diametrul gurii – 1m. Diametrul fundului este 1,4 cm. Groapa situată în partea de nord a fost atestată la adâncimea de 112 cm. În plan este în formă ovală cu diametrele de 70x140 cm, intrând în peretele de vest al secțiunii. În profil groapa este cilindrică, având adâncimea de 45-50 cm. Umplutura gropilor este desul de omogenă, fiind din cernoziom de culoare neagră în amestec de pietris și lut.

Materialele din complexul Nr. 1 demonstrează că s-au sesizat două gropi parțial suprapuse. Una din ele conține cu preponderență material ceramic din prima epocă a fierului faciesul Cozia - Saharna, a doua a funcționat mai târziu în sec. IV-II a. Chr.

În urma cercetărilor întreprinse în toamna anului 2001 a fost descoperit un bogat și variat material arheologic reprezentat din obiecte individuale și ceramica.

Obiecte din fier. În Secțiunea № 1 la adâncimea de 47 cm de la suprafața actuală de călcare, a fost descoperit un fragment de lamă de cuțit (fig. 1, 8). Suprafața obiectului este puternic expusă coroziei. Fragmentul de lamă provine de la un cuțit cu spinarea slab arcuită și lățimea lamei de 1,3-1,8 cm. Lungimea fragmentului păstrat este 11,2 cm. Grosimea lamei de cuțit – 0,3 cm.

Tot în Secțiunea № 1 la adâncimea de 75 cm a fost atestat un vârf de săgeată romboidală (fig. 1, 7). Suprafața piesei este oxidată. În plan vârful este în formă de „runză” cu lungimea împreună cu bucsa de înmănușare de 6 cm, lățimea de 2 cm, și grosimea de 0,4 cm. Încă în antichitate, tubul de înmănușare a fost turtit având o lungime de 1,5 cm și lățime de 1,6 cm.

Obiecte din lut. Din cadrul acestui tip de descoperiri pot fi evidențiate

fusaiole bitronconice (fig.1, 1-3, 5), sau cele în formă de disc plat circular în plan (fig.1, 6). De asemenea a fost descoperit și o piesă în formă de con (fig.1, 4).

Analiza materialului ceramic, care de altfel este unicul ce poate să indice unele aspecte diagnostice demonstrează că pot fi evidențiate două etape culturale cronologice : hallstattiană de tip Cozia-Saharna și getică din sec. IV-II a. Chr.

Orizontul cultural Cozia – Saharna.

Acestei categorii de vase sunt atribuite în general fragmentele ceramice confecționate dintr-o pastă de lut fină sau semifină, bine măcinată cu ingrediente de șamotă sau nisip. Arderea este neomogenă și neuniformă. Culoarea vaselor variază de la negru cu pete cenușii la cafeniu cu pete cărămizii sau cărămizu cu pete cenușii. Pot fi întâlnite fragmente ceramice suprafața căror are o culoare dublă. În cele mai multe cazuri se întâlnesc recipiente cu nuanțe de culoarea neagră în exterior și cărămizu în interior. În embletonul vaselor se lasă bine evidențiate două straturi. De regulă suprafața exterioară a vaselor era acoperită cu un slip cu luciu metalic. Din cadrul acestei categorii ceramice un interes deosebit prezintă:

- Fragmente de la partea superioară a unei străchini tronconice cu buza puțin arcuită în interior (fig.2, 1). Marginea vasului este tăiată oblic cu lățimea de 1,2 cm. Grosimea peretelui este de 1 cm. Pe marginea buzei vasul are un decor ștanțat ce reprezintă un șir de imprimări scurte dispuse oblic. Pe partea exterioară vasul este ornamentat cu un decor ștanțat alcătuit din două linii orizontale paralele. Sub ele este redat prin ștanțare un zigzag similar compus din câte 3 linii grupate paralel, dispuse sub unghi una față de alta. În partea superioară pe linia de contact, colțurile zigzagului sunt marcate de către un cerculeț cu cruce în interior. În partea opusă unghurile benzilor zigzagului erau marcate de cerculeți similare doar duble. Ceramică ornamentată cu un astfel de decor este cunoscută la Butuceni (Niculici, 1996, fig.16, 1; 17, 1), Hlingen (Гольцева, Кашиба, 1995, XXIX), Tähnäti (Мелюкова, 1981, рис.4, 5-7), Stoican (Petrescu-Dimboviță, 1953, fig.62, 8), Pocreaca (Iconomu, 1997, p.125-137; 4,1-2, 5; 6, 3), Brad (Vulpe, 1975, abb.7, 8) etc.

- Fragment de vas decorat pe umeri cu o bandă compusă din căte 3 linii paralele incizate în combinare cu triunghiuri hașurate (fig.2, 3). Asemenea motiv este cunoscut la Babadag (Dragomir, 1986, fig.7, 7), Hirșova (Morintz, Șerbănescu, 1974, fig.15, 3), Tähnäti (Мелюкова, 1981, рис.4, 4), Insula Banului (Morintz, Roman, 1969, fig.16, 4), Neporotovo (Крушельницька, 1998, рис.94, 29) etc.

- Fragmente de pereți de vase cu profil S - oidal ornamentate cu un decor ștanțat în formă de linii orizontale redate în mai multe nivele (fig.3, 1, 3-4). Spațiul dintre ele este hașurat cu linii incizate oblice grupate paralel sau suprapuse asemenea tablei de săh. Vasele cu astfel de decor sunt cunoscute atât

în mediul culturii Cozia – Saharna (Мелюкова, 1979, рис.25, 13; 15, XXVIII, 8; XXIII, 4; I.X, 3), cât și Cernyj Les (Крушельницька, 1998, рис.94, 4, 21; 95, 3).

- Fragment de perete de vas cu decor incizat compus din benzi de căte 4 linii paralele, amplasate la depărtare de 3,2 cm una de alta (fig.3, 2). Spațiul dintre ele a fost completat cu triunghiuri formate din 4 linii paralele. Acest motiv se prelungeste probabil și mai departe în partea de jos a trunchiului vasului. Recipientele cu ornament similar se întâlnesc în sortimentul ceramic de la Butuceni (Niculici, Teodor, Zanoci, 1997, fig.34), Garvă (Ştefan, Barnea, Chișinău-Comă, Mitrea, 1959, fig.20, 4), Rosova-Malul Roșu (Irimia, 1974, fig.8, 2), Băleni (Dragomir, 1986, fig.5) etc.

- Fragment de vas decorat pe umeri cu o bandă orizontală din 4 linii paralele, redată prin incizie însotite de cerculeți imprimate. Mai jos este însotită de linii similare dispuse sub unghi (fig.3, 5). Astfel de motiv ornamental este întâlnit pe vasele de la Babadag (Morintz, 1964, fig.5, 3; 1987, fig.9, 9), cât și în sortimentul ceramic ale faciesurilor Saharna (Мелюкова, 1955, рис.27, 1; 1979, рис.25, 10; 1981, рис.4, 9; Irimia, 1974, fig.4, 4), Insula Banului (Morintz, Roman, 1969, fig.15, 12; 9, 11; 13, 1) și Cernyj Les (Крушельницька, 1998, рис.95, 22).

- Fragment de gât de vas cu un decor ștanțat ce prezintă o linie orizontală, însotită deasupra cu un șir de cerculeți cu un punct în interior (fig.4, 1). Acest tip de decor este frecvent întâlnit în cadrul monumentelor cu ceramică imprimată din spațiul Carpato – Danubiano - Pontic.

- Fragmente de găuri de vase decorate prin ștanțare sub buză cu două linii paralele urmate de cerculeți imprimate cu cruce în interior (fig.5, 14) sau șiruri de cerculeți simple (fig.6, 1).

- Fragment de străchină tronconică decorată cu zigzaguri cu vârful marcat de un cerculet, amplasate și pe marginea buzei (fig.7, 4).

- Fragment de perete de vas decorat prin incizie cu benzi alcătuite din 6 linii paralele (fig.4, 2).

- Fragmente de perete de vas ornamentate cu un decor ștanțat format din linii oblice și orizontale (fig.5, 7, 10, 11), uneori incluse într-un triunghi (fig.5, 6). Vase ce au analogii destul de largi în culturile cu ceramică imprimată (Morintz, 1964, fig.7, 6; 1987, fig.7, 12; 8, 12; 9, 9; Мелюкова, 1981, рис.4, 8; 24, 1; Гольцева, Кашиба, 1995, XIX, 2; Лапушнян, Никулиш, Романовская, 1974, рис.5, 5; Petrescu-Dimboviță, 1953, fig.62, 6; Степи..., 1989, рис.6, 2; 8, 9).

- Fragment de perete de vas ornamentat cu o bandă orizontală compusă din 3 linii ștanțate orizontal depuse deasupra unui suport aplatizat (fig.5, 5).

- Fragment de perete de vas ornamentat cu o bandă din 4 linii incizate

(fig.5, 9), - decor larg răspândit în mediul culturii Cozia – Saharna (Кашуба, 2000, LXIV, 8; LXXI, 4; LXXXIII, 9).

- Fragmente de pereți de vase ornamentate cu decor ștanțat compus din cercuri cu tangente (fig.5, 12, 15-16). Decorul de cerculete cu tangențe simplu sau inclus în două linii tangențiale este caracteristic atât culturii Babadag (Berciu, Morintz și col., 1962, fig.3, 5), Cozia – Saharna (Мелюкова, 1981, рис.3, 4), Insula Banului (Morintz, Roman, 1969, fig.12, 2) cât și Cernyj Les (Мелюкова, 1979, рис.25, 4.11).

De asemenea primei epoci a fierului sunt atribuite fragmente de buze de vase cu marginea răsfrântă în exterior (fig.6, 2-7, 9-17; 7, 11, 13, 16), fragmente de străchini neornamentate (fig.7, 1-3, 5-9), cât și fragmente de vase-borcan (fig.6, 8).

Orizontul culturii getice sec. IV-II a. Chr. Acestei categorii de vase sunt atribuite fragmente ceramice cu preponderență provenite de la ceramică de uz comun. De regulă ele sunt confectionate dintr-o pastă de lut rudimentară cu ingrediente de șamotă granulată și pietricele pisate. Arderea este neuniformă și neomogenă. Culorarea vaselor variază de la cărămiziu aprins la cărămiziu deschis cu pete cenușii. Suprafața vaselor este zgrunțuroasă sau abia netezită. Tipologic din cadrul acestei categorii se disting vase-borcană cu corpul rotunjit și marginea răsfrântă în exterior (fig.8, 1-3; 10, 2). În unele cazuri ele sunt ornamentate cu șiruri de alveole combinate cu proeminențe conice (fig.10, 2) și proemință cilindrică (fig.10, 7-8).

Vase - oale cu pereți arcuiți. În acest sortiment al culturii getice sunt încadrate vase de dimensiuni mijlocii și mici ornamentate de regulă cu proeminențe cilindrice (fig.10, 1; 11, 1-2, 7), proeminențe conice (fig.11, 3), și suporturi aplatizate (fig. 10, 4-6, 10-11; 11, 4-6). Suporturile aplatizate pot fi combinate și cu șiruri orizontale de alveole (fig.10, 9; 11, 8).

Străchini tronconice a căror margine este dispusă vertical cu buza făiată orizontal (fig.9, 3), sau oblic (fig.9, 2), cât și străchini tronconice cu marginea inclinată în interior (fig.9, 1).

Cercetările perieghetică intreprinse la situl Saharna Mare au confirmat odată în plus că promontoriul a fost populat începând cu secolul al X-lea și până în secolul al II-lea a Chr. În baza materialului, cu preponderență ceramic, cu caracter diagnostic relativ, este imposibil, actualmente de a constata vre-un decalaj cronologic urmat de un hiatus demografic pe parcursul acestei perioade.

Analiza vestigiilor recuperate demonstrează că ceramică din perioada hallstattului timpuriu este concentrată mai intensiv în partea de sud-est a promontoriului. Probabil că a început în perioada hallstattului timpuriu, anume aceasta regiune a fost populată, ca mai apoi să se extindă pe întreaga suprafață a promontoriului.

Prezența ceramică fine ornamentată prin ștanțare și incizare în complexul Nr. I, cît și a unor fragmente cu decor ștanțat și incizat demonstrează utilizarea acestor motive concomitent, situație sesizată și la alte monumente similare.

În același vreme în straturile culturale ale secțiunilor trasate s-au sesizat și fragmente de ceramică acoperite cu slăp negru și ornamentate cu decor canelat, caracteristic pentru faciesul Chișinău - Corlăteni. Prin urmare, cercetările de amplerare la acest sit vor da posibilități de a elucida mai multe probleme atât de ordin cultural – cronologic, cât și de precizare a sistemului defensiv.

Итоги археологических разведывательных изысканий на поселении Сахарна Маре (Резюме)

Осенью 2001 г. Археологическая Экспедиция Молдавского Госуниверситета при финансовой поддержке Института Фракологии Румынии предприняла сплошные археологические разведки на памятниках лесостепной зоны правобережья Днестра. Среди них особое внимание было уделено городищу Большая Сахарна, на котором проводились раскопки посредством 3-х шурfov, проложенных в разных местах памятника.

В ходе раскопок в траншее №3 (рис.4, 3) были выявлены две ямы: северная и южная. Южная яма глубиной 122 см, частично перекрывает северную, глубина которой не превышает 112 см. Выявленный в ней керамический материал преимущественно относится к раннему гальштатту Коши – Сахарнянского типа, украшенный, главным образом, штампованным и прочерченным орнаментом.

Во всех траншеях найден весьма разнообразный и интересный материал, среди которого: наконечник ромбовидной стрелы со втулкой для насаждения на древко, глиняные пряслица различных форм и лезвие железного ножа с горбатой спинкой (рис.1), а также значительное количество керамики.

Лепная посуда разделяется на хорошо выделанную и грубую. Первая категория представлена фрагментами, изготовленными из хорошо отмученной глиняной пасты с примесями мелкозернистого шамота и песка. Большинство фрагментов украшены штампованным и прочерченным орнаментом, представляющим: зигзаги из параллельных линий в виде перевитой верёвки, кружки с крестиками внутри и касательными, прочерченные горизонтальные линии и треугольники и другие мотивы, хорошо известные на многих памятниках этого типа.

Анализ керамического материала, равно как и его выявление в пределах мыса, позволяет утверждать: во-первых, первоначально была заселена только юго-восточная его часть, а затем и вся остальная территория.

Во-вторых, по имеющимся в настоящее время данным, выходит, что мыс был заселен с X по II вв. до н.э. Выявить какой-то хронологический разрыв, сопровождаемый демографическим хватусом, пока не удается. Возможно, дальнейшие исследования позволят дать ответ на эти и другие вопросы.

Bibliografie

- Гольцева Н.В., Кашиба М.Т. Глиняные памятники Среднего Приднестровья. – Тирасполь, 1995.
- Кашиба М.Т. Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сирепом (Культура Козя-Сахарная) // Stratum plus. – 2000. - № 3. - С. 141-176.
- Крушельницкая Л. Чорноліська культура середнього Придністров'я (за матеріалами Непоротівської групи пам'яток). - Львів, 1998. - 222 с.
- Лапушкин В.А., Никунин И.Т., Романовская М.А. Памятники раннего железного века. Археологическая карта Молдавской ССР. - 1974. - Вып.4.
- Мелюкова А. Итоги изучения памятников скипского времени в Молдавии в 1953-1954 г. // Известия Молдавского Филиала АН СССР. - 1955. - 5(25). - С.51-70.
- Мелюкова А. Скифы и фракийский мир. - М., 1979.
- Мелюкова А. Новые данные о керамике типа Сахарна - Солоничны в Молдавии // Краткие Сообщения Института Археологии. - М., 1981. - Вып.170. - С.3-22.
- Смирнова Г.Д. Скифские городища и селища "Большая Сахарна" // ЮСНИИМК. - 1949. - Вып. 126. - С.93-97.
- Степи Европейской части СССР в скифо-сарматское время // Археология СССР. (ред. А.Мелюкова). - М., 1989.
- Устаяк Е.А., Левинский А.Н. Отчет о полевых исследованиях в окрестностях села Сахарна Резинского р-на РМ в 1993 г. // Arhiva Muzeului National de Istorie. – Кишинев, 1994.
- Arnat T. Așezarea fortificată "Saharna Mare" – raion Rezina // Istra – Pontica – Tulcea, 2000. - P.93-103.
- Berciu D., Morintz S. și colaboratorii. Șantier arheologic Cernavoda // Materiale și Cercetări Arheologice. - București, 1962. – VII. - P.49-57.
- Dragomir I. Noi contribuții la cunoașterea genezei culturii Babadag // SCIV. - 1986. - 37. 4. - P.338-340.
- Icoanu C. Unele rezultate și probleme privind evoluția triburilor trac din prima epoca a fierului în conformitate cu cercetările arheologice din județul Iași // Premier âge du fer au bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire. Actes du Colloque International. Septembre 1993. - Tulcea, 1997. - P.125-137.
- Irimie M. Cercetările arheologice de la Rosova-Maful Roșu. Raport preliminar. (Cu privire specială asupra hallstattului în Dobrogea) // Pontica. - Constanța, 1974. - P.75-138.
- Morintz S. Quelques problèmes concernant la période ancienne du Hallstatt au Bas-Danube à la lumière des faïences de Babadag // Dacia. – 1964. - VIII. - P.101-118.
- Morintz S. Noi date și probleme privind perioada hallstattului timpuriu și mijlociu în

roma lato - Pontica // Thraco-Dacica. - București, 1987. - 1-2. - P.39-71.

Morintz S., Roman P. Un nou grup hallstattian timpuriu în S-E României - Insula Banului // SCIV. - 1969. - 3.3. - P.393-425.

Morintz S., Ţerbanescu D. Cercetări arheologice la Hirşova și împrejurimi // SCIV. - 1974. - 25.1. - P.47-70.

Nicușor I.T. Habitatul traco-getic de la Butuceni // Thraco-Dacica. – 1996. – XVII. - 1-2. - P.163-164.

Nicușor I., Teodor S., Zanoci A. Săpăturile arheologice de la Butuceni // Cercetări Arheologice în Aria Nord - Thracă. II. – București, 1997. - P.292-339.

Petrescu-Dimboviță M. Cetățuia de la Stoicanî // MCA. – 1953. – I. - P.132-144.

Ştefan G., Barnea L., Chișău - Cottă M., Mitren B. Săpăturile de la Garvăni // MCA. – 1939. - VI. - P.629-651.

Vulpe AI. Einige Bemerkungen über die mittlere und die späte Bronzezeit im Norden Rumäniens // Dacia. – 1975. – XIX. - P.69-77.

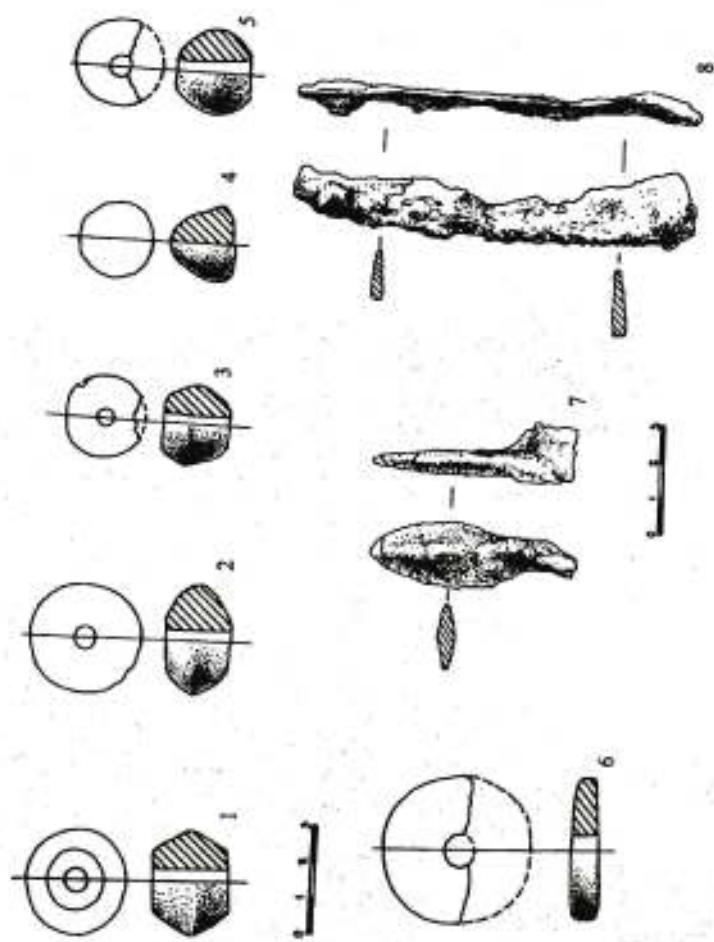

Figura 1. Saharna Mare. Obiecte individuale.

74

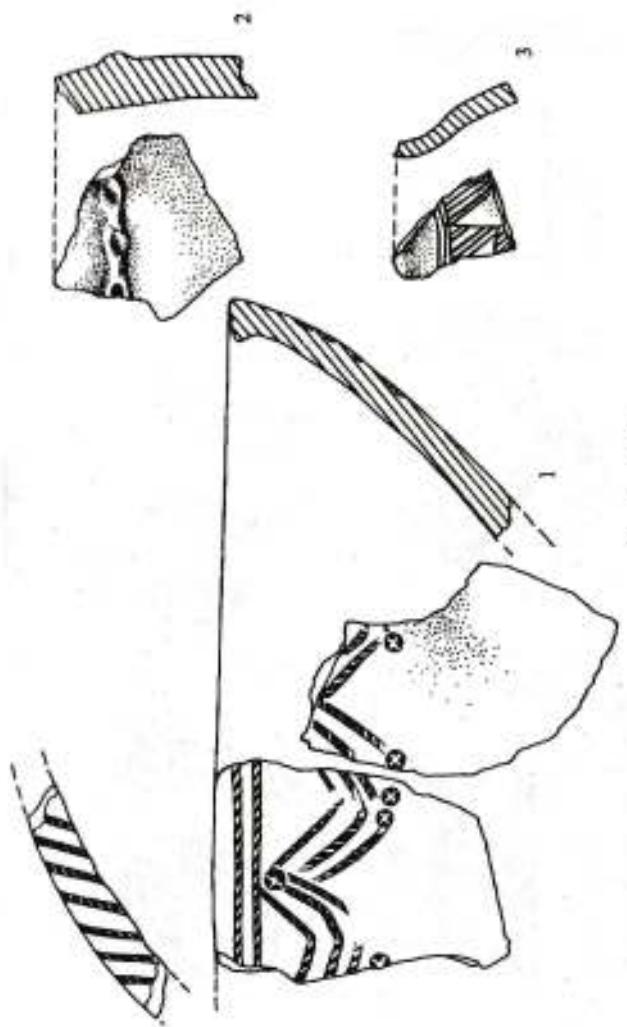

Figura 2. Saharna Mare. Secțiunea Nr. 1.
Cremnică

75

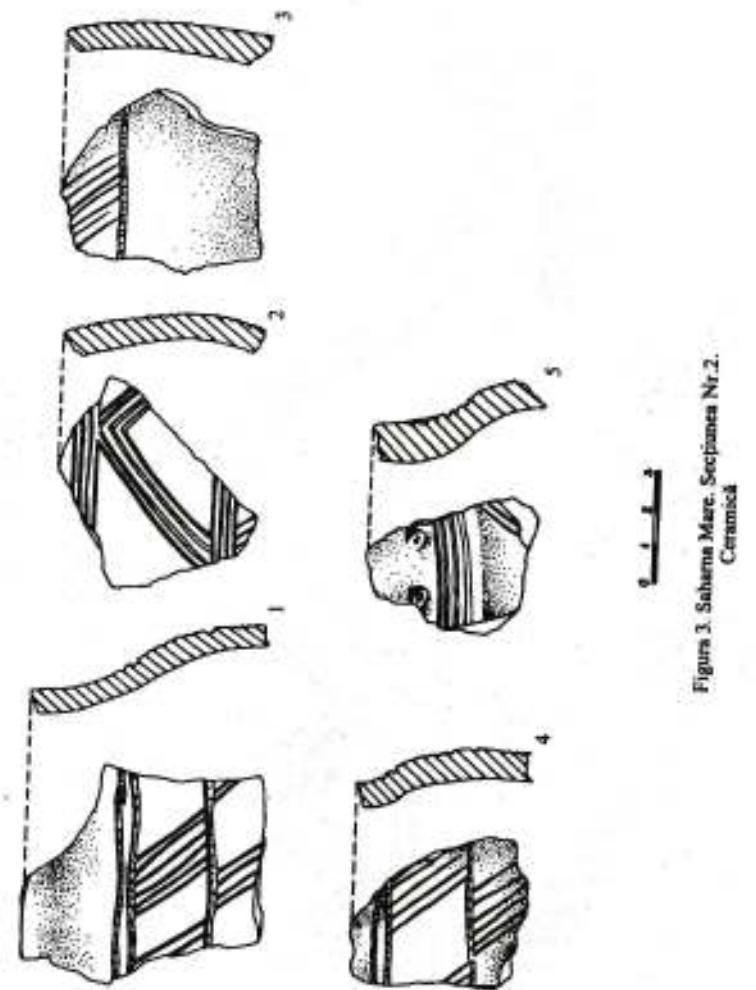

Figura 3. Saharna Mare, Secțiunea Nr.2.
Ceramica

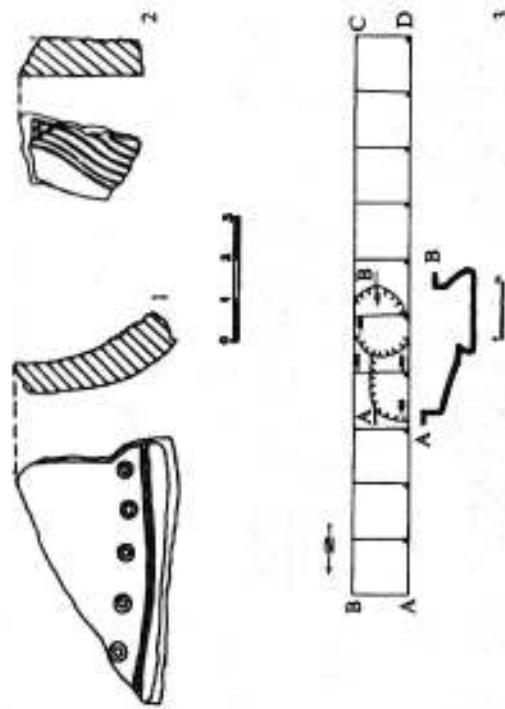

Figura 4. Saharna Mare, 1-2 - Secțiunea Nr.3. Ceramica. 3 - Complexul Nr.1.
Planul și profilul.

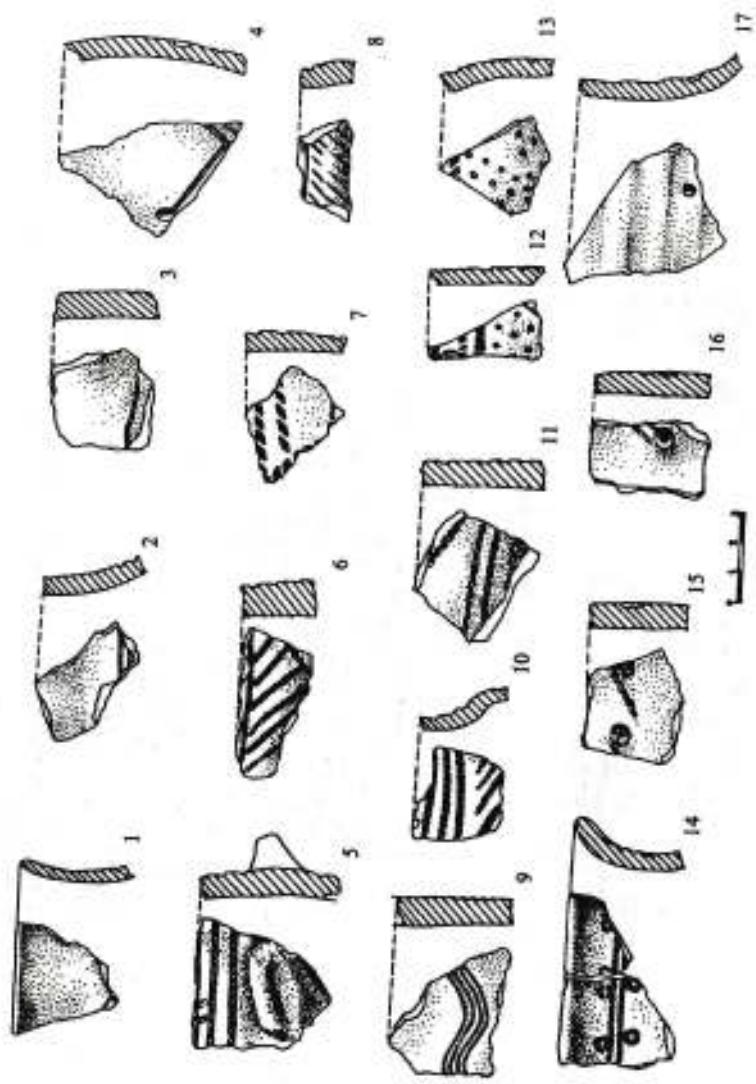

Figura 5. Sahama Mare.Complexul Nr.1.
Ceramica

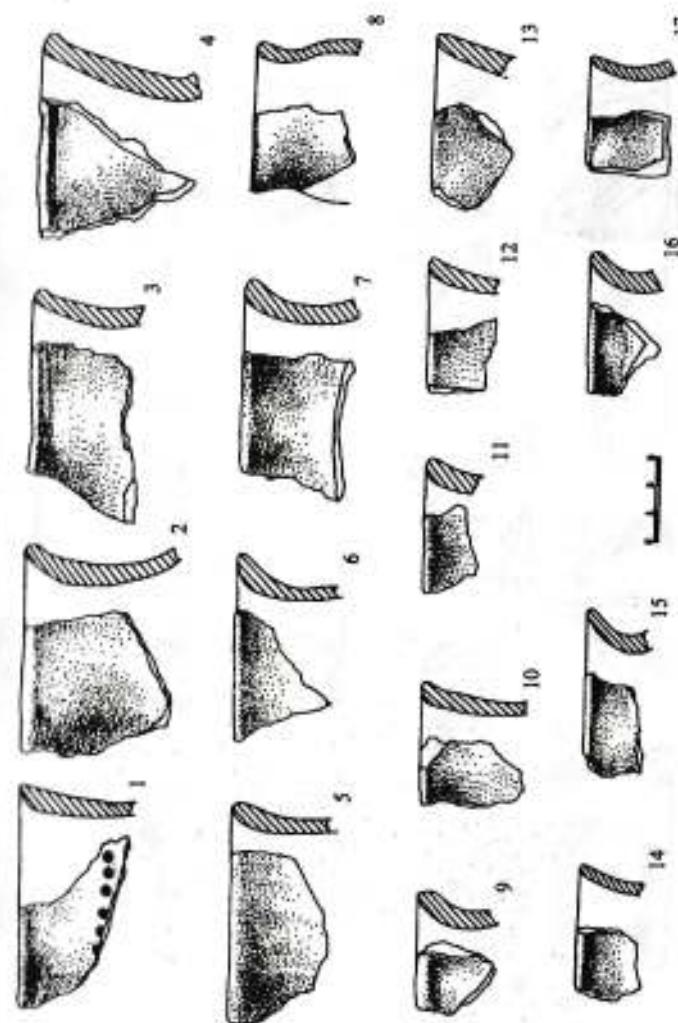

Figura 6. Sahama Mare.Complexul Nr.1.
Ceramica

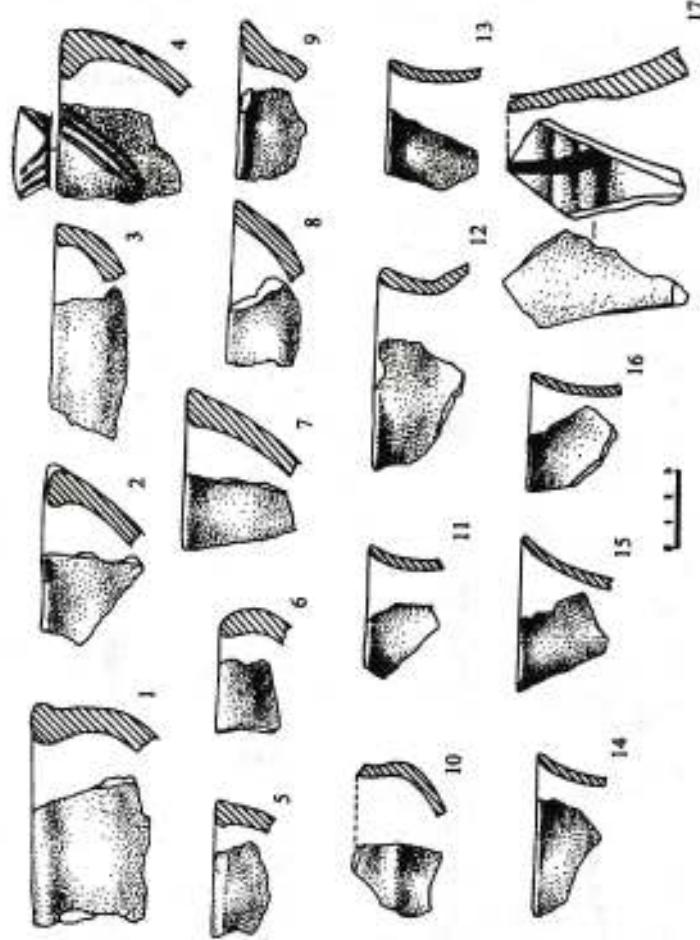

Figura 7. Saharna Mare. Complexus Nr. I.
Ceramica

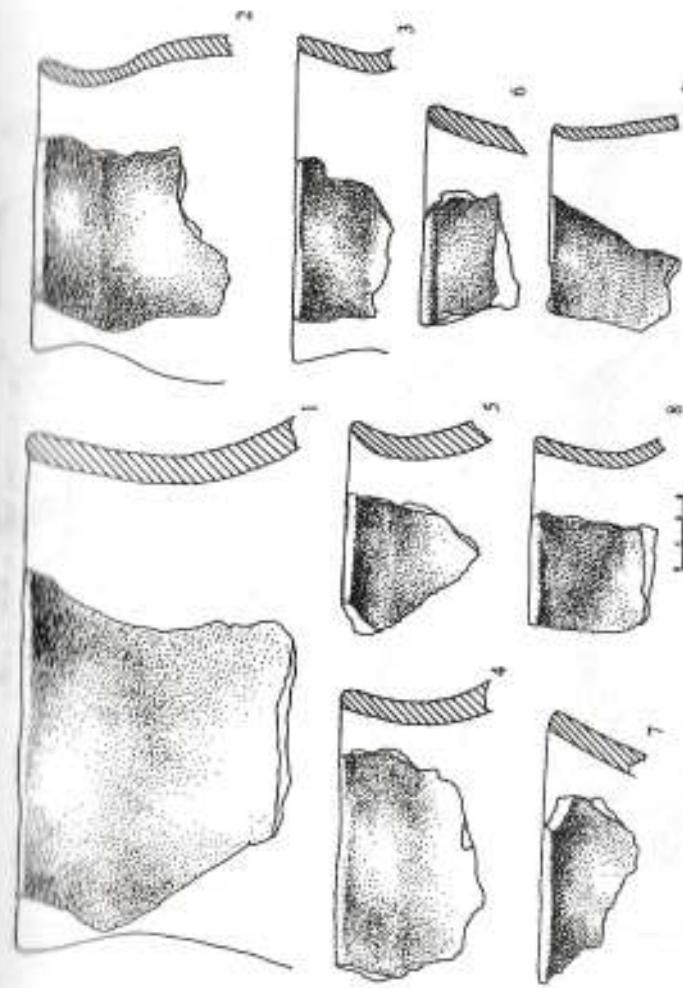

Figura 8. Saharna Mare. Sejtjuna Nr. I.
Ceramica

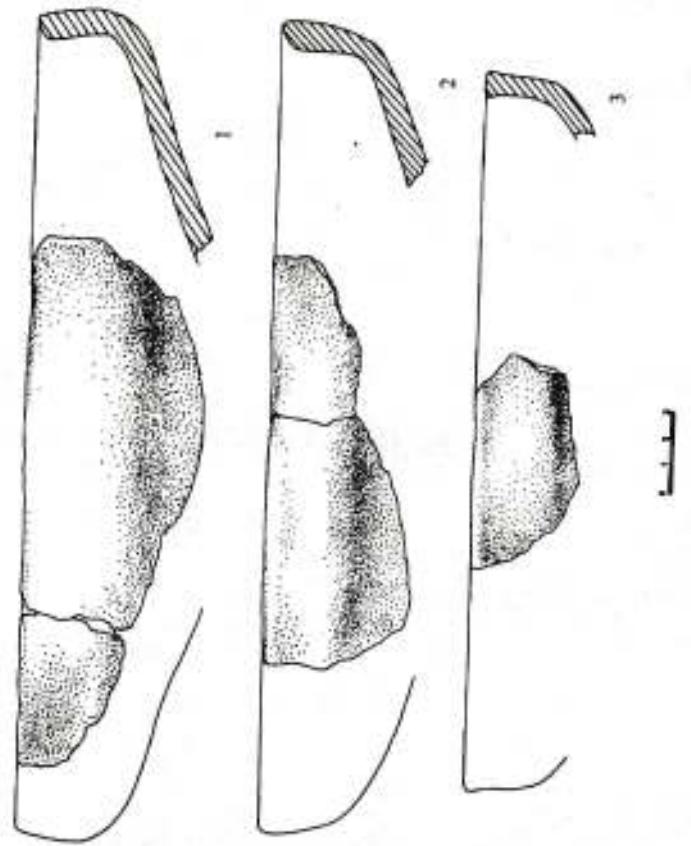

Figura 9. Saharna Mare. Secțiunea Nr. 1.
Ceramica

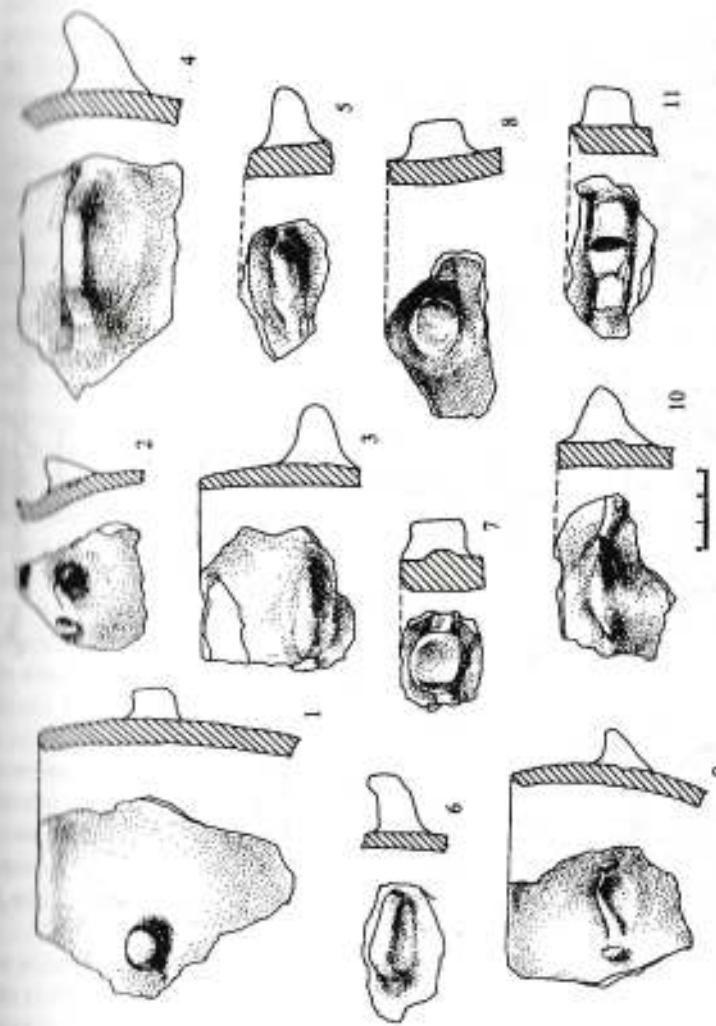

Figura 10. Saharna Mare. Secțiunea Nr. 1.
Ceramica

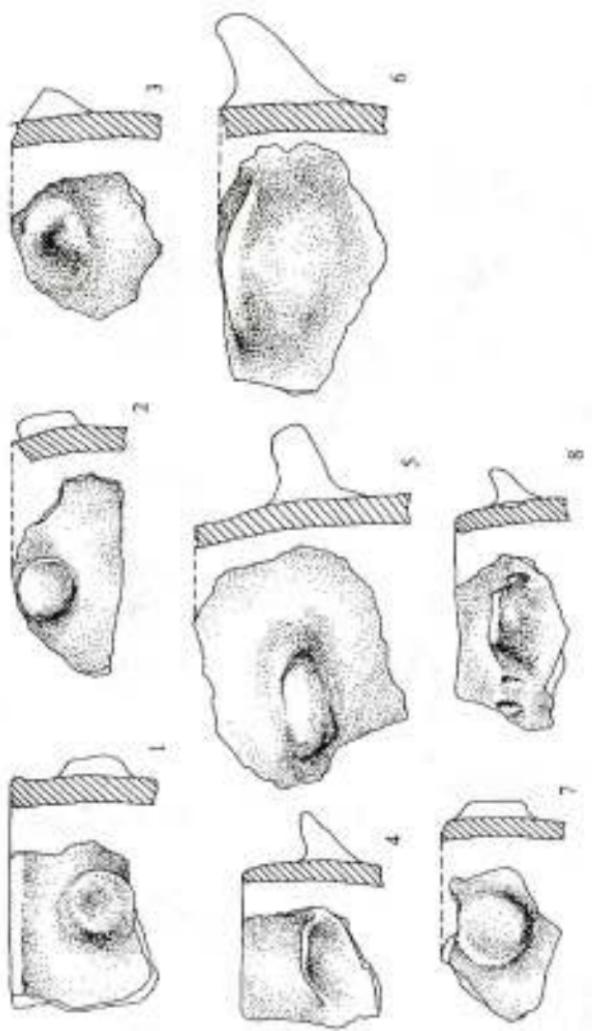

Figura 11. Sakhara Mare, Secipamea Nr. 1.
Ceramica